

НАША КУЛЬТУРА

НАУКОВО-
ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

1952. СІЧЕНЬ, Ч. 3 (168)

ВІННІПЕГ

Centre d'Études Slaves
2900 Blvd. de
Mont Royal,
Montréal 26, Que.

5850

ХРОНІКА НАШОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ.

Сімдесятиліття. Митрополитові Іларіонові (проф. д-р Іван Огієнко) 15 січня 1952-го року сповнилось 70 літ життя.

Виклади Митрополита Іларіона з історії Української Церкви відбуваються скрізь по Канаді, куди тільки він їздить з візитаціями церков. Так, виклад на тему: **“Ідеологія давньої Української Церкви”** Митрополит виголосив у Громадах: Дауфин 19. VIII, Винярд 23. IX, Саскатун 7. X і Канора, Саск. 21. X.

Виклад на тему: **“Віковична слава Української Церкви”** (або: “Українська Церква й наша культура”) виголошено в Громадах: на З’їзді Колегії Св. Андрея в Вінніпегу 11. XI, на З’їзді Інституту імені Петра Могилы в Саскатуні 18. XI, Едмонтон 2. XII, Торонто 9. XII Ошава 10. XII, Гемілтон 11. XII, Віндзор 13. XII і Монреал 16. XII.

Виклад на тему: **“Згода й незгода в українській історії”** виголошено в Громадах: Ватерфорд 12. XII, Ошава 15. XII і Судборі 18. XII.

Виклади ці були на 40-50-60 минут в переповнених аудиторіях.

Інавгураційний виклад УВАН. У неділю 25-го листопада ввечері відбувся інавгураційний виклад УВАН, виголошений дійсним членом її Митрополитом Іларіоном на тему: Рукописна й стародруківана українська книжка. Автор показував стародавні українські книжки, — Збірник царя Святослава 1073 р., Острівку Біблію 1581 р. і ін. Залю була переповнена слухачами.

Найславніша пам’ятка української культури в Канаді — це Острівка Біблія 1581 р., що переховується в бібліотеці Митрополита Іларіона. О. Біблія — це перша повна друкована Біблія на Сході Європи. Великі кошти на друк дав славний меценат свого часу український князь Костянтин Острівський, друкував диякон Іван Федорович при допомозі українських помічників. Техніка друку дуже висока.

Музей православних Ікон. У Швейцарії, в місті Маргоге (13 клм. від Лугано) відкрито нового Музея, в якому зібрано кілька сот давніх російських, українських, грецьких, сербських і ін. православних Ікон. Музей міститься в великому стародавньому домі. Ікони зібрав швайцарець А. Рідер, — великий любитель стародавнього іконописного мистецтва.

Цінна мистецька збірка. У Західній Німеччині проживає проф. Київського Художнього Інституту Борис Жук, а в нього знахо-

диться велика й різноманітна збірка художньої старовини, переважно української, в тому й церковної. Зокрема в цій збірці є багато українських хрестів, головню енколпіонів, і образків XI — XIII віків. Думаю, що в приватних руках це найбільша збірка в Європі. Багато тут і іншої старовини, напр. вишивки з підризників, воздушки, в тому числі вишитий сестрою гетьмана Мазепи, Марією Магдалиною, і т. інші. Є й козацькі старовинні пояси XVIII ст., зокрема цілком виключної збереженості й краси золотоконаний “слуцький” пояс. Я часто бував у проф. Б. Жука в Києві, і багато разів бачив його чудову збірку, справжній музей! Дуже важливо було б, щоб ця збірка не розпорошилась і позосталась таки в українських руках, — в якомусь надійному українському музеї чи архіві. 28. X. 1951. Проф. Валентин Шугаєвський.

Знайшлася невідома збірка поезій О. Олеся (власне ім’я: Олександр Кандиба) під назвою: “Нова книжечка” (для дітей). Рукопис зберігається в Німеччині і готується до друку в В-ві “Сучасна Україна”.

Український літературний наголос, — нова праця Митрополита Іларіона. Праця вже друкується, і вийде десь року 1952-го.

Граматичні основи української літературної мови, — це нова праця Митрополита Іларіона. Люксусове видання, 347 ст., в гарній оправі, ціна 4 дол. Виписувати від Видавництва “Наша Культура”.

Помер маляр Осип Курилас. Часописи принесли вістку, що у Львові помер відомий український маляр О. Курилас (1870 — 1951). Українському громадянству знаний О. Курилас головню як творець двох дуже поширених образів — Ісуса Христа і Пречистої Диви Марії в українській стилізації. Курилас дав не мало ілюстрацій для дитячих книжок.

Роковини М. Лисенка (1842 — 1912). Київське Видавництво “Мистецтво” почало друкувати повну збірку музичних творів М. Лисенка. Два перших томи вже вийшли в світ. Ейшов і біографічний нарис В. Дяченка: Микола Лисенко, 1951 р.

У проф. Б. К. Жука готові до друку кілька праць з мистецтва: 1. Про українські килими, — його докторська дисертація, з силою ілюстрацій. 2. Про килим, що був на домовині гетьмана Данила Апостола, коли більшовики відкрили цю домовину в с. Сорочинцях, з кольоровою копією — малюнком цього килима. 3. Про староукраїнські хрести й енколпіони. 4. Про срібні прикра-
(Продовження на ст. 37-38).

НАША КУЛЬТУРА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Адреса Редакції: 804 Magnus Ave., Winnipeg Man., Canada.

Передплата річна 2.50 дол. Окреме число 25 центів.

Телефон 591-606.

РЕДАГУЄ РЕДАКЦІЙНИЙ КОМІТЕТ.

Рік XV.

Січень, 1952 рік.

Число 3 (168).

ІНФЛЯЦІЯ ЛЮДИНИ*

Христос рождається!

I.

Людина — це образ і подоба Бога.

Творячи Людину ще спервовіку, Господь сказав: "Учинімо Людину за образом Нашим, за подобою Нашою, й хай панують над морською рибою, і над птаством небесним, і над скотиною, і над усією землею, і над усім повзючим, що повзе на землі". "І Бог на Свій образ і подобу створив Людину" (Книга Буття 1. 26 — 27).

І ось це, — що Людину Господь створив за образом Своїм і за Своєю подобою, — це стало головною основою всієї Християнської науки про Людину взагалі. Людина, — це образ Бога, а тому вона вже тим самим висока й шанована, тому вона, — за наказом Господнім, — панує над усією землею. Самим цим Божим твердженням у Біблії Людина була обожена, — поставлена поруч свого Бога, як Його образ і подоба на землі.

Це була висока думка Самого Господа про Людину, і власне ця думка запанувала в християнському світі, запанувала бодай в ідеалі. Цю думку обоження Людини глибоко зрозумів ще автор Псалтиря, і в псалмі 8. 5-6 подав горде й високе:

Що таке Людина,

Що Ти пам'ятаєш про неї,

і син людський,

що про нього Ти згадуєш?

А однак учинив Ти його
мало меншим від Бога,
і честю й величністю
Ти коронуєш його!

Отже, Господь учинив Людину, чи сина людського "мало меншим від Бога", по-гебрейському *meat me Elohim*. Але вже вдавнину злякалися такої високої думки про Людину, і деякі старогребейські тексти Псалтиря стали писати *malochim* замість *Elohim*, цебто: *meat me malachim*, мало меншим від Анголів. За цим зменшеним розумінням істоти Людини пішли й грецькі перекладачі й дали: *brachu ti par angelus*, а також латинські: *paulo minus ab angelis*.

Високе розуміння Людини проте позосталося і в цьому зменшеному: Вона створена мало меншою від Анголів.

II.

Своїм народженням Христос обожив Людину.

Велика тайна Воплощення (втілення) Сина Божого, Його народження від Духа Святого й Діви Марії! Своїм цим народженням Христос освятив наше тіло, а нас обожив. "Долішня (земна) Людина стала Богом", каже про це Григорій Богослов (329-389).

І довга низка перших Отців і Учителів Церкви власне так і дивиться на значення народження Христа: цим обожена Людина!

У другому місці той же Григорій Богослов навчає: "Отчеє Слово було Бог, але стало Людиною, щоб, з'ед-

* Різдвяна проповідь Митрополита Іларіона.

навшися з земними, з'єднати з нами Бога. Воно обопільно єдиний Бог: постільки чоловік, поскільки робить мене з чоловіка Богом" (Твори V. 40, Москва, 1889).

Дуже виразно навчає про це й св. Григорій Ніський (IV вік), молодший брат св. Василя Великого: Своім народженням "Бог поєднався з нашою істотою, щоб наша істота, через з'єднання з Богом, стала божественною".

Так само й Афанасій Великий (296 — 372) часто навчав про це саме, напр.: "Слово стало Людиною, щоб ми обожились".

Часто торкається цього питання й славний Отець Церкви Іриней Ліонський (130 — 203), що мучеництвом ствердив свою науку. Він навчав: "У цьому велика тайна, що Син низходить у твариво (твар), а твариво (твар) приймає Слово й возходить до Нього, підіймаючись вище Ангелів, і робиться образом і подобою Божою" (Твори, V. 30). "Христос поєднав Людину з Богом. А коли б Людина не поєдналася з Богом, вона не могла б стати причасником нетління" (III. 18. 7). "З незмірної ласки Своєї Син Божий став тим, що й ми, щоб нас зробити тим, чим є Він" (V, передмова).

Оце й є один з великих наслідків тайни Воплощення, тайни народження Сина Божого: Бог не погордував нашою людською плоттю, і вже тим вона освятилася, а ми обожилися. Це глибока основа Християнства, яка має з бігом віків вияснюватися все глибше та ширше. Все людство зростає, а з ним зростає й розуміння високости людської істоти, божественности Людин. Обоження Людини — проста дорога до Царства Божого на землі!

III.

Людина — це син Божий.

Своім народженням Христос ясно відкрив нам Свого Отця — Бога, а нас назвав синами Його, синами Божими. У цьому велич Воплощення, у цьому велика радість Народження!

Ми щоденно проказуємо найглибшу Молитву, Молитву Господню:

"Отче наш", цебто звемо Бога своїм Отцем. А коли Він наш Отець, то ми Його діти, Його сини. У цьому велич і радість Християнської Віри: ми не Божі раби, але сини чи діти Його! А рабами Його часом звемось тільки для підкреслення своєї покори до любого рідного Батька.

Христос позоставив людям Свою велику заповідь: "Будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!" (Мт. 5. 48). Цією заповіддю ясно стверджується, що ми можемо бодай своїм бажанням наблизитися до досконалости Божої. Більшої пошани Людини, більшої оцінки можливої величі її духа ніхто не дав, як Сам Ісус Христос власне у цій заповіді, заповіді про безмежну досконалість Людини! А що Господь недосягнений, то безконечна і досконалість Людини, як основи Царства Божого на землі.

Апостоли пішли дорогою свого Вчителя, і так само часто навчають, що Людина — син Божий, що вона — обожується. "Христос один раз постраждав був за наші гріхи, щоб пристраждати нас до Бога, праведний за неправедних" (1 Петр. 3. 18).

"Ви всі сини Божі через віру в Христа Ісуса" (Гал. 3. 26).

"Усі, що водяться Духом Божим, вони сини Божі" (Рим. 8. 14).

"Ви всі сини світла й сини дня" (1 Сол. 5. 5).

Християнство власне й відрізняється від інших вір тим, що нам наказується "бути досконалими, як досконалий Отець наш Небесний". Ми не раби, як це по інших вірах, а сини Божі, діти Господні. А Господь не суворий дозорець за нашими провинями, а милостивий Отець. Хто ввірував в Ісуса, то "ти вже не раб, але син; а як син, то й наслідник Божий через Христа" (Гал. 4. 7). Так потрібно для Царства Божого на землі.

Кожна Людина створена на образ і подобу Божу, кожную Людину Христос Своім народженням та Своім воскресенням обожив, перетворив на синів Божих. Ось тому такі радісні для нас Свята Різдва та Воскресення, і вони стали нашими найбільшими Святами, бо вони ідеологічно най-

глибші, — як підготовка до Царства Божого на землі.

Уже перша Людина, Адам і Єва рвалися до повного обоження, — їсти плоди з Дерева Познання. Спокушуючи Єву, змії говорив: “Того дня, коли будете ви їсти з нього (Де-

Людину, в кожну окрему особу. Християнство навчає, що кожна Людина, — при належному житті й вихованні, — має високе божественне призначення, яке остаточно розкриється в наступному Царстві Божому на землі, коли настане Третій Заповіт, —

Найвеличніша й найцінніша пам'ятка української духової культури, — Острзька Біблія 1581-го року.

Вихідний лист, ушестеро зменшений. Оригінал переховується в бібліотеці Митрополита Іларіона.

рева Познання), ваші очі розплющатся, і станете ви немов боги, що знають добро й зло!” (Буття 3. 5). Але це було Людині ще передчасним, і йшло неналежною дорогою, — дорогою спокуси, дорогою гордості.

Таким чином Християнство принесло нам глибоку віру в Людину, в її високе покликання. В кожну окрему

Заповіт Духа Святого, під впливом Якого в Людині повноді живе образ Божий, зродиться могутня воля до обоження, дістанеться повна свобода життя й розвитку. І це станеться ще на нашій землі, бо земля — то переходовий ступінь до Неба, бо не можна досягти до Неба, не побувавши на землі.

IV.

Царство Боже на землі.

Кожного дня ми просимо Бога в Молитві Господній: “Нехай прийде Царство Твое!” Цебто, — нехай прийде до нас, на землю Царство Боже. Так ми щоденно молимося, молимося і приватно, і публічно по Церквах, але, нажаль, мало що, або й нічого не робиться для реального переведення цього основного принципу Християнства в життя — запровадження Царства Божого на Землі.

Завдання Церкви, — головне й величне завдання, — привести до спасіння, до щастя, до Раю не тільки окремих осіб, але в весь світ у його цілості. Об'єднати Церкву Земну з Церквою Небесною, переобразити весь світ, підготувати до воскресення, — і заснувати в ньому Царство Боже. Довести всю нашу землю до Царювання на ній Духа Святого, а це й було б настанням Третього Заповіту, Заповіту Духа Святого, коли Людина повно розвинеться, належно обожиться, і всі ми станемо правдивими дітьми Божими, правдивими синами Його. Це буде виконання Другого, Нового Заповіту, якого приніс Господь людству.

Господь, сотворивши світ Свій, веде його до повного розвою, до повного розцвіту, але веде ступнево, по волі. Веде до Неба через землю.

Був Перший Заповіт, т. зв. Старий Заповіт, Заповіт Отця зо Своім вибраним народом. Шанувався більше рід, ніж окрема Людина.

Першого Заповіта змінив Заповіт Другий, Новий, в якому Син Божий поєднався з людьми й зробив їх дітьми Божими. Людина обожилась!

Мало того, Син Божий обіцяв нам наступлення Царства Божого на землі, обіцяв переродження Людини, так що настане “нова земля й нове Небо” (Петр. 3. 13, Об'явл. 21. 1). Це вже буде Третій Заповіт, Заповіт Духа Святого з людьми, — Царство Боже на землі, переображення Людини під впливом повної Любови. Збудеться заповідь Ісусова людям: “Будьте досконалі, як досконалий є Отець ваш Небесний!”

І Церква працює для цього якнайбільше, і кожен вірить і ісповідує, що мусить настати це Царство Боже ще на землі, мусить настати ще Третій Заповіт, бо так передрік нам Сам Син Божий.

V.

Рай мусить бути на землі.

Христос обіцяв нам Царство Боже на землі, і ми мусимо працювати власне в цьому напрямі, щоб світ міг воскреснути до нового життя. Рай мусить починатися на землі, і ми мусимо до цього прагнути, про це проповідувати, інакше землю захоплять самі матеріялісти.

Забувати про землю й усе переносити тільки на Небо, — це не вповні християнські погляди, бо ж Христос обіцяв нам Царство Боже власне на землі, хоч воно й не від миру цього. А що Христос обіцяв, те мусить збутися. На землю ми звертаємо замало уваги, через те світ відпадає від церковних впливів і ступає на криву доругу.

Дух євангельський виразно навчає (хоча б пор. Матв. 25. 31 — 46) про велику й спасенну Господню заповідь: “Служити народові — то служити Богові”, і ця заповідь цілком пов'язана з землею, щоб наблизити повстання Раю на ній. Щоб усі працювали над удосконаленням Людини, основи Царства Божого.

Христос був на землі Богочоловіком, цебто поєднано правдивим Богом і правдивим чоловіком. А коли так, то Христос освятив не тільки нашого духа, але й наше тіло, і всім обіцяв воскресіння. Минули вже віки зневаги й пониження для тіла, для життя на землі. Ми віримо, що в Царстві Божому запанує духоплоть, — рівноцінними будуть і безсмертний дух, і переображене тіло. Плоть (тіло) у Царстві Божому за Третього Завіту переобразиться й воскресне до нового життя на “новій землі”.

І настане Рай на землі, настане Царство Боже. І буде воля Божа “як на Небі — і на землі”.

І це власне воля Божа, щоб Царство Його і Рай Його настали вже на землі, щоб земля оновила, і прийшли “нова земля й нове Небо”.

Отак мало б бути, але, на жаль, так на світі не є. Бо ми мало працюємо для настання Царства Божого на землі.

VI.

Світ тягнуть до поганства.

Приглядаючись до життя сучасного світу, ясно бачимо, що його провадять не Божою дорогою. Господь створив наш світ так, що він може щасливо існувати тільки тоді, коли людство буде жити за Божою правдою та в повній Любові один до одного. Тимчасом це людство Правду Божу ламає, а Любов забуває. І тому світ загнався в безвихідний кут!

Людство помалу губить знання головних основ Християнства. Забуває про своє майбутнє переображення та воскресіння. Нічого не робить, щоб сповнилося на землі — “нехай прийде Царство Твоє”, “нехай буде воля Твоя як на Небі, і на землі”. Не видно потрібної праці для запанування Третього Заповіту на землі, Заповіту Духа Святого, обіцяного нам Сином Божим, — настання досконалої Людини.

Зло розрослося за нашого часу до ніколи незнаних розмірів. Увесь світ явно ухиляється від правдивого Християнства, хоч ми відкрито голосимо, буцім то боронимо християнську культуру.

По світу розпаношилась боротьба за саме існування Людини, боротьба, що прибрала нечуваних форм. У всьому запанувала груба сила, обман та хитрість.

Ми будуємо тепер свій соціальний устрій світу без належної Любові, без Правди Божої, і взагалі — без Бога. Техніка забила нам духа, матеріяльні вигоди стали основою нашого сучасного життя.

В ідеології християнських держав запанувала атомово бомба, і ніхто й подумати не хоче, що власне вона відразу винищить сотні тисяч (створених на образ Божий!) ні в чому не винних людей.. На наших очах світ озброюється так, що може себе взаємно завалити... Будуть винищуватись цілі міста, — разом з дітьми, жінками, старими, каліками, хво-

рими, взагалі з тільки Богу духа винними людьми... Це культура XX-го століття!...

Розбудовуючи державу, тепер зовсім забувають про Християнство, а про Царство Боже на землі і гадки нема. Жадоба гроша захоплює світ, і він стає основою життя. Гроші — це те найперше, до чого рветься сучасна Людина, більше того, — до чого мусить рватися, щоб жити, це новочасна “антихристова печать”. Грубий матеріалізм запанував у світі, а про Царство Духа на землі думають тільки мрійники...

Світ явно йде до дохристиянських поглядів, цебто воскресає серед нас поганство в усьому, — і в житті окремих осіб, і в поступованні цілих держав. Марксизм-комунізм у грубій формі безборонно шириться по цілому світі..

Поганство, царство зла дійшло за нашого часу аж до того, що окремі держави відкрито практикують народобивство, чого ніколи не бачив ще світ, скільки він стоїть, і на це народобивство християнський світ мало реагує. Під жорстокими ударами зла й явного поганства християнський світ попадає в чорний песимізм, який жене людство в відкритий азійський буддизм, з його байдужістю до долі тіла, з його повним пониженням ціни Людини.

Взагалі людство явно невинно відходить від Нового Заповіту, принесеного Ісусом Христом на спасіння його, і вертається до спрощеного Заповіту Старого та до поганства. А про Третій Заповіт, про Царство Духа на землі всі забуваємо...

І все це діється головню під натиском і прикладом самих державних верхів.. Розклад іде зверху..

Не виступаємо цим проти матеріяльної культури, бб й вона на користь людства, але нехай над нею паує таки культура духа!

VII.

Інфляція Людини.

Основа Християнства — високе ставлення до Людини. Людина — це син Божий, вона створена на образ і подобу Божу. І доки така пошана до

Людини була реальною, Християнство не хиталося.

Звичайно, здавна бували підкопування під пошану окремої Людини, але в Християнських державах ця пошана таки все зростала. За останні ж часи, особливо за останні 40 літ, авторитет окремої Людини катастрофічно падає, — людство явно повертає до упрощеного Старого Заповіту, коли мав ціну головно рід, а не окрема Людина. Помалу, але невпинно, збільшується інфляція Людини, цебто порушення основи Християнства і запроваджується найбільший буддизм.

За нашого часу, особливо в Сове-тах, окрема Людина зовсім обезцінилася, стала нічого не вартою, — це тільки робочі руки в колхозі чи на фабриці, це тільки “військове м'ясо”. Сучасний світ всі свої сили віддає на удосконалення руйнної зброї, на будову різних машин, пишних споруд і т. ін., але зовсім не дбає про удосконалення Людини. Сучасна Людина залегко приноситься в жертву державі, спілці, партії, капіталу й т. ін., які зовсім не дбають про неї поза дисципліною, поза покорою до себе. Держави легко обертаються в диктатури, стають тоталітарними. Інфляція Людини довела ціну їй до зера...

За нашого часу Людина розцінюється не сама собою, не тим, що вона образ і подоба Божа, але ціниться тільки за силу й спритність своїх рук. А згине Людина, — її місце зараз заступлять сотні інших подібних. Людину, найвищий твір Божий, сина Божого стали вважати за робочого вола, й запрягли в рабське ярмо. Про підвищення освіти й духа Людини перестали належно дбати, бо інтелігентніша Людина менше надається до ярма, більше брикається...

Появилися науки про більшу вартість окремого народу, а інші народи засуджувались на знищення, як мало-вартісні... Появилася нова хвороба — менше вартість, якою охоплюються мільйони людей в різнонаціональних державах, де звичайно панує один тільки народ, а всі інші — тільки толеруються...

В добрій третині світу сьогодні запанувала азійська система ставлення

до Людини: вона ніщо, і, скажемо, в Сове-тах більше дбається про скотину, як про Людину...

Це найбільша сучасна криза Християнства, бо руйнуються його основи. Це найбільша трагедія й сучасного світу, бо він же досі творив культуру християнську. Марксизм-комунізм творить цю кризу свідомо, бо він свідомо валить Християнство; капіталізм, наприклад, часто робить подібне через свою “ідеологію долляра”, для якої Людина так само нешанована, — це головно робочі руки...

Отруя марксизму-комунізму густо стелиться всім світом і вбиває авторитет Людини, чому інфляція Людини шириться по всій Вселенній. На поміч комунізму йде й капіталізм, і християнський погляд на Людину падає, і вертається замасковане поганство. Губиться повага до Людини, бо світ перестає бути правдиво християнським. Людство потроху забуває про душу Християнства, — про Царство Боже, про Третій Заповіт, — Царство Духа. Упала ціна Людини, інфляція її доходить до крайньої границі!..

Найбільше терплять “менші світу цього”: селянство, робітництво, дрібне урядництво. Хто ними належно опікується? Хто підвищує їм духа? Хто дбає про них з погляду Божої заповіді: “Будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний”? Ніхто про духа їхнього не дбає, — їм проповідується тільки стаханівщина...

І буря росте, бо синівство Боже не-смертельне в Людині, його нічим не забити. Росте буря цих “менших світу” нашого, яку глибоко відчують розпановану інфляцію Людини, коли її обертають в раба, однаково якого: чи то державного в Сове-тах, чи то партійного, чи то грошового!..

І коли ми не покаємось, коли ми не направимось, то буря вдарить, і запалить і спалить цей світ, що поволі перетворюється з християнського в азійський...

І буде тоді плач і скрегіт зубів, а рятунок буде спізнений...

VIII.

Воскресення й переображення світу.

Але глибоко віримо, що Господь не допустить Свого світу до повної руїни. Християнство переможе, а людство опам'ятається, і світ воскресне до нового життя й переобразиться в істоті своїй. І Людина стане знову правдивим образом Божим, рідним сином свого Отця — Господа. Церква вся віддасться на спасіння людства, а не тільки окремих осіб. Вона запалить Божий огонь по всій Вселенній, і він її остаточно очистить від нового поганства.

Церква вияснить світові всі глибини Християнства, і в цьому виясненні буде йти все вперед, а головним виясненням буде: потрібне щастя для людства настане тільки тоді, коли на землі настане Царство Боже, і коли Людина перетвориться в правдивого сина Божого.

Християнство, як Віра, розростеться в глибину й ширину, і охопить усю вселенну. Любов і Правда стануть основами нашого життя, і вони відновлять християнський погляд на Людину.

Людство в культурі духа й знання піде все вперед, і смерть нарешті буде реально переможена й на землі. Смерть — руїна нашого життя, руїна культури, руїна прогресу, і як така вона буде знищена, бо ж знищив її Ісус Христос. І до цього явно йдеться.

І тоді виявиться повна істота Людини, як духоплоті, і вона стане повним сином Божим, як про це пророкує Ісус Христос. У Людині повно розкриється образ Божий, і вона стане досконалою духоплоттю. І Людина перестане порабощати Людину, бо в світі настане правдива рівність, бо запанує Третій Заповіт, — Заповіт Духа, який оновить цілий світ.

І Людина обожиться, і духом своїм, ведена Духом Святим, повно зіллється зо своїм Створителем.

І тоді виповниться заповідь Сина Божого: "Будьте досконалі, як досконалі є Отець ваш Небесний!"

**Читачу, — конче оплати свої за-
леглисті й конче пришли передплату
на 1952 рік!**

**ВЕЛИКА КНЯГИНЯ УКРАЇНЬСЬКА,
СВЯТА ОЛЬГА.**

На світанку історичного життя України, в часи, коли зароджувалася Українська Держава й усі сили князів спрямовані були на боротьбу з сусідами за існування цієї Держави, коли найбільш цінили в людині її фізичну силу, її здатність тримати в руках меча, — на престолі київському з'явилася жінка, вдова князя Ігоря, княгиня Ольга.

Велика княгиня Ольга належить до тих історичних діячів, які наче освітлюють собою свою добу, і в світлі їх діяльності робиться ясніша, зрозуміліша ця доба. Наче в фокусі відзеркалюється в її особі ціла історична доба, в її головних виявах, і від неї ведуть початок великі події наступних часів. Самий факт появи в ту войовничу добу на престолі жінки дає право по новому, під іншим кутом зору розглядати добу й інакше оцінювати її, бо ця поява свідчить про вищий, ніж здавалося б, культурний рівень України середини X-го століття. Ця поява свідчить, що не саму мужність, фізичну силу й воєнні здібності вміли шанувати її сучасники, а нарівні з ними розум і моральну силу, а це саме вже свідчить за високу культуру суспільства, серед якого діяла Ольга. А з другого боку важливим є факт, що за тодішніх умов могла з'явитися жінка, яка своїм розумом та талантами заімпонувала сучасникам. Наш Літопис, чужоземні джерела, низка легенд, які оточили авреолою ім'я Ольги, малюють нам маєстатичний образ Ольги, мудрої княгині, вірної дружини, чарівної жінки і сильною волею людини, яка зрозуміла висоту Християнства й не побоялася розірвати з вірою предків і свого оточення. Тим викликала вона любов та пошану своїх сучасників і вічну славу в пам'яті наступних поколінь.

Ми мало знаємо з біографії княгині Ольги, Літопис не дає певних матеріалів, щодо її походження, і дослідники по різному розв'язують це питання: одні вважають її за слов'янку, інші — за варяжку, треті навіть за болгарку, але визнати рацію цим гіпотезам зараз тяжко. Не відомо, з

якої місцевості походила вона, за одним припущенням — з Києва, за іншими — з Плескова. Не відомо і з якої верстви походила вона: була вона княжною, чи селянкою. В цьому питанні цікава легенда, яку подає Літопис: Ольга була донькою селянина, що мав перевіз на річці: там побачив її Ігор, і захоплений її розумом та красою, одружився з нею; ця легенда важлива тим, що подає нам чарівний образ Ольги, яка приваблює не тільки красою, але й розумом; оскільки природним було перше (пригадаємо, як син Ольги, Святослав, привіз в жінки синові Ярополкові грецьку черницю “краси її ради”), остільки незвичайна є вказівка Літопису на іншу прикмету Ольги, — її розум.

Після того ми не маємо відомостей про Ольгу. Можна знайти тільки окремі натяки, які показують, що за тих часів, у першій половині X ст., жінка, дружина князя, мала деякі права. Так, не один раз згадується в Літопису двір, або село, чи град “Ользин”, “Ольжичі”, Вишгород. В договорі Ігоря з греками в 945 р. згадується посол від княгині Ольги. Згадується там також послів від невідомо нам ближче яких жінок: Предслави та Сфандри.¹ Це свідчить за високе правне становище жінок в Київській Державі X ст.

Уперше виступає Ольга після трагічної смерті Ігоря, забитого деревлянами. Ця подія передана Літописом не ясно. Безперечне одне: деревляни обурились, коли Ігор, зібравши вже дань, повернувся знов, і почав вимагати додаткових зборів; тоді деревляни прив'язали його до верхів'їв дерев, які розірвали князя. Син Ігоря Святослав, був ще малий, і Ольга стала в 945 р., як регентка, на чолі Держави.

Не можна випускати з ока, що Держава ця була переважно поган-

ська; Ігор та Ольга були теж погани, а першим законом поганської моралі була кривава пімста. Цей закон повинна була виконати Ольга, і Літопис, якого писав чернець, християнин, не закидає її жорстокості пімсти: навпаки, він перелічує її вчинки, якими вона засвідчила вірність вдови своїйому чоловікові. Спроба Ольги взяти Іскростень, мешканці якого забили Ігоря, була невдала, і вона вжила хитрощів: вона закликала “лучших мужів деревлянських” і всіх їх жорстоко знищила, а місто — спалила. Замість того, щоб засуджувати Ольгу за жорстокість, ми мусимо пам'ятати, що навіть правнук її, Ярослав Мудрий, складаючи славу “Правду Руську”, не міг скасувати кривавої пімсти і обмежився тільки тим, що звузив коло родичів, що мали законне право пімсти. Чи могла інакше робити Ольга, не викликаючи проти себе загального обурення?

Після того Ольга почала сама наводити порядки, об'їжджаючи величезну Державу, сама призначала розмір дані. Так, тяжкою даниною покрано було деревлян, і 2/3 цієї дані йшло на Київ, а 1/3 — на Вишгород, місто Ольги. Призначала вона адміністративні пункти в підкорених землях, які доручала своїм урядовцям. В цьому діяльність княгині Ольги нагадувала те, що робив Карло Великий в своїй державі. Літопис каже, що вона встановлювала “погости и дани”, “устави и уроки”, “оброки и дани”. Ця діяльність Ольги дуже важлива: вона вводила вперше законність в оподаткуванні підвладних племен. Крім того, вона вносила порядок в ловецтво: зазначала “ловища”, цебто ловецькі терени, “знаменья”, та “перевесища”, які позначали княжі права на об'єкти полювання. Ці заходи були дуже важливі в той час, бо ловецтво давало дорогоцінні хутра для експорту. Літопис так характеризував цю адміністративно-господарську діяльність Ольги: “Устави по Мсті погосты и дани; ловища еє суть по всей землі, знаменья и міста, и сани еє стоятъ в Плескові и до сего дне, и по Дніпру перевесища, і по Десні, и есть село еє Ольжичи и доселі”.

1. Б. Греков: Киевская Русь. Держав. 1949, ст. 295, 296. Б. Греков бачить ремінісценцію доби в словах пісні: “Гой еси, Іван Годинович! Возьми ти у меня князя, сто человек русских могучих богатырей, у княгини бери другие сто” Тамож, 296.

Усе те, що оповідалося вище, свідчить про силу волі, розум Ольги; в той час, як пімста деревлянам — про відданість її традиціям предків. Навпаки, в її адміністративній діяльності вона вже відходить від традицій, вона дає те, чого не робили інші князі, які посідали престол до неї. Ці подорожі Ольги, слабій жінки, по далеких районах її Держави, де ще недавно були повстання, були справжньою героїкою. В Літопису знаходимо вказівки на цю героїку: з Києва об'їхала вона не тільки Дніпро, Десну, але побувала в Деревлянській землі, на Мсті, в Пскові (Плескові), де збереглися, як символ її діяльності, санки.

Ще більш незалежною була Ольга в тому головному питанні, яке найбільш прославило її ім'я — в хрещенні. Можна уявити, скільки треба було мати сили волі, глибини переконання, щоб піти проти цілого суспільства. Правда, в Києві вже було багато християн, були вони і в дружині Ігоря, і можна припустити — в ближчому оточенні Ольги. Є. Голубинський висловлював навіть припущення, що таємно прийняв Християнство Ігор, і Ольга хрестилася за його життя. Цю думку за останніх часів поділяли В. Заїкин та С. Томашівський.² Проте це трудно довести: перш за все, якби батьки були християни, був би охрещеним і син Святослав. З другого боку, ніщо не вказує на Християнство ні Ігоря, ні його дружини.³ Та й Літопис зв'язує охрещення Ольги з пізнішими подіями.

Тут, у цьому кардинальному питанні, ми натрапляємо на цілу низку легенд, які так затемнили справжні події, що вже тисячу років люди не можуть дійти до правди. Не знаємо, коли саме охрестилася Ольга і де? Цікава легенда, яку передає Літопис: за нею охрестилась Ольга в Царгороді. Костянтин Багрянородний, як тільки побачив її, закохався й просив її руки. На це Ольга відпо-

віла йому, що шлюб між ними неможливий, тому, що вона не християнка, і заявила про згоду охреститися, з умовою, щоб він був її хрещеним батьком. Коли вона була охрещена, і цар знов просив її руки, вона відповіла йому, що за церковними канонами заборонений шлюб між хрещеним батьком та донькою. На це цар відповів: "Ти переклюкала мене" (перемудрувала).

У цій легенді все фантастичне: Костянтин підчас приїзду Ольги був уже давно одружений; не можна допускати, щоб Ольга, не християнка, знала церковні канони ліпше, ніж цар. Проте ця легенда надзвичайно важлива: вона свідчить про те, як в уяві літописця, що писав значно пізніш, відбивалася традиція про привабливість Ольги та її розум, завдяки яким вона перемогла "хитрого візантійця". Легенда ця дуже цікава і як історичне джерело, і ми зараз спробуємо проаналізувати її.

Перебування Ольги в Царгороді в 957 р. (а не в 955, як подає Літопис) не викликає жодного сумніву. Воно докладно описане царем Костянтином Багрянородним у його творі "De ceremoniis aulae Bizantinae"⁴, але в ньому немає ні одного натяку на факт охрещення Ольги в Царгороді. Тому ряд видатних істориків, у тому числі Є. Голубинський, М. Грушевський не припустили, що Ольга хрестилась в Царгороді. Перший з них вважав, що Ольга охрестилась до подорожі до Царгороду, а Грушевський — після повернення до Києва.

Гіпотеза про охрещення Ольги в Царгороді має багато видатних прихильників: проф. І. Крип'якевич вважає, що ідейно в душі Ольга стала християнкою у Києві, під впливом розмов з священником, але формально охрестилася вона в 597 р. в Царгороді.⁵ Проф. С. Томашівський в своєму курсі "Історія України"⁶ прий-

4. Constantin Porphyrogenit. . . II, 15; Bonn. 1829, ст. 597.

5. І. Крип'якевич: Історія України, Київ-Львів-Відень, ст. 11.

6. Історія України. Старинні й середні віки. Вид. II. Мюнх., 1948; ст. 32.

2. С. Томашівський: Історія Церкви на Україні, "Америка", ст. 69.

3. М. Чубатий: Історія української Церкви, II вид., Гіршберг, 1946, ст. 19.

має гіпотезу М. Грушевського: в 957 р. Ольга відвідала Царгород, а в 958 — охрестилась, мабуть у Києві⁷. В пізнішому творі, "Історії Церкви", той же автор припускає, що Ольга хрестилась дійсно в Царгороді, але не в 957 р., а ще за Ігоря, за життя цесаря Романа I Лекапина, "мабуть у зв'язку з мировими переговорами". Він припускає навіть факт залициання цесаря Романа I (хоч Ольга тоді була дружиною Ігоря), — "пам'ять киян змішала згодом особи і факти"⁷. Проф. М. Чубатий приймає багато з оповідань Літопису, як факт, відкидаючи легендарні нашарування. Основу оповідання він бачить у твердженні, що Ольга охрестилась в Царгороді, в 955 (власно — 957 р.). "Тогочасні джерела грецькі, літописці Кедрин і Зонар, та німецька хроніка Регенона говорять однозгідно, що Ольга охрестилась в Царгороді". Професор М. Чубатий вважає, що Ольга хрестилась у Царгороді зараз по приїзді, в 957 р., бо стільки джерел... "не могли помилитись"⁸. Дуже стисло твердить Е. Вінтер, що Ольга охрестилась 955 р. у Візантії й дістала ім'я від хрещеної матері цариці Олени. Ї ім'я, — новим є тут введення хрещеної матері.⁹ М. Таубе приймає охрещення Ольги в Царгороді, як факт.¹⁰ Нарешті — А. Амман, теж припускає, що охрещення Ольги сталося в 957 р. в Царгороді.¹¹

Таким чином, ряд видатних авторів, незалежно від їх віровизнання, приймають різноманітні свідчення, і вважають, що охрещення Ольги дійсно відбулося в Царгороді. Але, всі ці високоавторитетні свідчення не можуть цілком розбити тих сумнівів, які викликає головне джерело, — Літопис. Залишається не спростованим більша частина аргументів, якими

7. Його ж таки: Історія Церкви на Україні, "Америка", вид. II, ст. 70.

8. М. Чубатий: Історія укр. Церкви, в. II, ст. 20.

9. Едуард Вінтер: Візантія та Рим у боротьбі за Україну. Прага.

10. M. de Taube: Rome et la Russie avant l'invasion des tatars. Paris 1947. P. 13, 15

11. A. M. Ammann: Storia della chiesa Russa. Torino. 1948, p. 8.

оперували "противники" теорії царгородського хрещення. Як би не було, але мовчанка Костянтина Багрянородного про таку значну подію залишається в силі. Заміна його, разом з версією про залициання, Романом I, теж не набуває сили, бо ж Ольга була княгиня, дружина живого князя Ігоря, і ледве навіть у Візантії цесар міг би піти на такий скандал. Залишається в силі факт, — наявність священника пресвітера Григорія в почиті Ольги, що стверджує Літопис. На що брала б його з собою з Києва поганська княгиня? Висновок з цього складного й дуже важливого питання, на мою думку, може бути поки що один: питання ні про дату, ні про місце охрещення Ольги не розв'язане цілком, але надзвичайно цікаво, що так багато дослідників прикладають зусиль для розв'язання його.

(Кінець буде).

Проф. Н. Полонська-Василенко.

НОВІ ЗНАХІДКИ НАЙДАВНІШОГО КИРИЛИЧНОГО ПИСЬМА.

Письмо, сприйняте православними слов'янами, зветься кириличним або кирилицею, бо було складене, св. Кирилом (Костянтин Філософ) чи його учнем для розповсюдження християнства серед слов'ян, в 860-х рр. Після складення, ця абетка була, очевидно, трохи удосконалена одним з учнів Кирила, — Климентом. В основу абетки було покладено грецькі уставні літери (унціяли). Для позначення звуків, яких не було в грецькій мові, було додано кілька звуків з германського рунічного письма, яке в 8-9 ст. ст. набуло свого найбільшого розповсюдження в Європі. Це майже все, що ми знаємо більш-менш ймовірного про повстання кирилиці. Деякі ж приватні питання в зв'язку з виникненням, розвитком та розповсюдженням кирилиці, лишаються поки що не виявленими.*

* Але див. монографію: Проф. Д-р Іван Огієнко: Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян. В тексті 75 малюнків з стародавніх пам'яток. 1938 р. 300 ст.

Так, напр., не маємо ще точного розуміння про час появи та розповсюдження кирилиці у східніх слов'ян, — предків українського народу. Звичайно, це розповсюдження християнства з Візантії. Тому то раніш гадали, що кириличне письмо на Русі з'явилося в наслідок та разом з прийняттям християнства, тобто з кінця X—початку XI ст. Найдавнішою пам'яткою кириличного письма, що збереглася до нашого часу, вважалося Остромирова Євангелія, написана в Києві в 1056-57 рр.

За останні ж часи все більш та більш стверджується, що кирилиця, очевидно разом з Християнством, почала переходити на Україну значно раніше офіційного хрещення, і, мабуть, уже в 1-й половині X ст. Безсумнівне також і те, що ще й до появи кирилиці, вже в IX ст., слов'яни користувалися якимсь письмом, на що мається низка вказівок. Ці вказівки, прості або бічні, на наявність у слов'ян ще “дохристиянського”, тобто докирилочного письма, маються в договорах Олега з Візантією (911) та Ігоря (944), також у відомостях арабських письменників з X ст.: Ібн-ель-Надіма (987), Ібн-Фодлана (920), Масуді (до 956), також у візантійського письменника Костянтина Порфирогенета та німецького Тітмара Мерзебурзького. Це докириличне письмо мабуть було дуже близьким до германських рун, і звалося “різами”. Ібн-ель-Надім сповіщає: “Мені оповідав один, на правдивість якого я покладаюся, що один з царів гори Кобх (Кавказ) послав його до царя Русів. Він (оповідач) запевняв, що вони (русини) мають письмо, різане на дереві. Він же показав плашку білого дерева, на якій були знаки, не знаю чи були це слова, чи окремі літери”. Автор наводить і рисунок тих знаків, які більшість сучасних дослідників вважає за одну з форм рунічного письма. Ще виразніше пише болгарський монах, так зв. Чорноризець Хоробрий (кінець 9 ст.): “Прежде убо словене не иміху книг, но чъртами і різими чътяху і гадаху, погані суще”.²

Ремінісценцію цих українсько-слов'янських дохристиянських писемних

знаків можна бачити і досі в бортневих знаках Північної України, в гербах найдавніших українських народів та в українському геометричному орнаменті на вишивках.

Далі, про виникнення кирилиці монах Хоробрий пише: “Кр ст и в ше же ся римскими и гръчскими письмени нуждахуся, словенска речъ без устроения... тако биша многа літа... створи їм (Кирил) 30 письмена і 8, ова убо по чину гръчских письмен, ова же по словенстїй речї”.

Нема сумніву в тому, що кириличне письмо почало просякати на Україну разом з християнством, можливо вже з кінця IX ст. На просякнення та розповсюдження в Русі християнства, до його офіційного прийняття, тобто протягом всього X ст., мається ціла низка вказівок та історичних фактів.

Патріярх Фотій, описуючи в своєму окružному Посланні напад русів на Візантію в 860-х рр., сповіщає та кож, що після того частина русів прийняла християнство. Першими носіями християнства були купці варязькі та грецькі, що жили в Києві. Далі християнство почало розповсюджуватись серед слов'ян. Християни, в складі Ігоревих дружин, наводяться вже в договорі 944 р. В 958 р. кн. Ольга прийняла християнство й побудувала першу церкву на Подолі, де саме жили чужинські “гості” (купці). Про християнство на Русі, до його офіційного прийняття, мається багато й інших згадок та вказівок, а в сучасній літературі цьому питанню присвячено багато розвідок та дослідів. Разом з просякненням та розповсюдженням християнства з Візантії, розповсюджувалося кириличне письмо, як єдине, на якому писалися тоді релігійні та богослужбові книги Східнього обряду.

В зв'язку з розвитком археології та дослідчих праць, давньослов'янських написів знаходиться все більш та

2. Там само, а також монографія того ж автора: Костянтин і Мефодій, Варшава, 1927 р., т. I. Рисунок “руського письма”, що його подає Ібн-ель-Надім, див. в “Історії української літературної мови” М. Іларіона, 1950 р., ст. 61.

більш, а в тому і “дохристиянських”. Тому є всі підстави дожити, що в дальшому, з накопиченням нового матеріалу, буде все більш та більш виявлятися питання часу появи, шляху розповсюдження кириличного письма в Україні, форм його уживання і т. ін. В світлі комплексу цих питань значного інтересу набувають останні дві знахідки:

Першу з них було зроблено під час розкопів так званого Гніздовського могильника, недалеко м. Смоленського. Цей могильник уявляє собою рештки найдавнішого Смоленського, IX — XI вв. Тут, при одному з слов'янських поховань, було знайдено корчагу (амфору) з кириличним написом “г о р у х щ а”. Дослідник Д. Авдусін відносить комплекс речей, серед яких була й корчага з написом, до першої чверти X ст. Проте неясно, за якими ознаками дослідник відносить комплекс речей саме до цього часу. Між тим матеріальна культура східних слов'ян того часу, протягом X-го сторіччя, змінювалася дуже повільно й непомітно, чому й розподіляти її на такі дрібні відтинки в межах одного сторіччя, поки що, не маємо достатніх основ. Справді, напис літер цього напису досить архаїчний, напр. літера щ виображається в своєму первісному вигляді “Елюхс-Руне”. Проте такий нарис цієї літери міг бути зроблений і на протязі всього десятого віку.³

Ще більше значення має остання знахідка, яку зроблено в 1950 р. в Румунії. Тут, під час праць по переведенні каналу Дунай-Чорне море, в околицях Мірча-Вода, було знайдено грубу кам'яну плаху, очевидно надгробок. Камінь має сліди обробки. Поверхня значно вивітрилася від

3. Розкопи Д. Авдусіна в “Истории культуры древней Руси. Домонгольский период. Т. 1. М., 1948. Виображення посуду та напису в тому ж виданні. т. 2, М. 1951. Публікації про цей напис: М. Тихомиров. “Древнейшая славянская надпись”. Литературная газета. М., 20. У. 1950. Передрук в “Новому Русскому Слові”, Нью-Йорк. 18. VI. 1950. Розвідка в українській літературі — Митр. Іларіон: “Коли почалося письмо в Україні”. “Слово Істини”, ч. 9. Вінніп., VІІ, 1950.

довгого перебування в землі, але напис, глибоко висічений зубилом, зберігся добре: “гърчѣхъ лѣто 6451 (943) думетрѣй”. Нижче помітно сліди продовження тексту. Очевидно каменярем не розраховував площі каменю та розміру напису, і намагався продовжувати напис нижче, зменшеними літерами, але це продовження все ж таки не вмістилося.

Таким чином цей напис, точно датований, разом з тим і найдавніший з усіх взагалі відомих написів кирилицею на слов'янській мові.

Напис цей пов'язується також з іншими знахідками на пониззі Дунаю, в околицях Галацу (Нижнього Галича). Тут, біля села Гарван (Диногетия) знайдено залишки слов'янських поселень X — XI ст. ст. Судячи по характеру поселень, слов'яни, що тут жили, займалися хліборобством та полюванням, особливо ж було розвинено рибальство.⁴ Населення пониззя Дунаю в ті часи знаходилося в культурних зв'язках з Наддніпров'ям та Візантією. Ці пам'ятки залишилися від племен Тиверців та Уличів, за які наш Літопис каже: “Тиверци сідяху по Бугу, по Дніпру, присідяху к Дунаєві. Бі множество їх, сідяху по Бугу і по Дніпру, олі до моря. Суть гради їх і до сего дне”. (Іпат.). Ці племена в дальшому, разом з Наддніпрянськими та Карпатськими, творять український народ, а їхні віддалені потомки і зараз живуть на пониззі Дунаю і також займаються рибальством.⁵

Дальші археологічні дослідження в розкопи в нинішній Румунії, саме в її східній частині, між Дунаєм, Дністром та Чорним морем, повинні дати багатющі матеріали до ранньої історії цього кутка України. Ще не досліджені зовсім залишки таких славних колись міст, як Пересічен, Берлад, Нижні й Галич та багато інших. Разом з тим дослідження та розкопи

4. Відомість про знахідку та світліни в журналі “Народно-Демократическая Румыния”, ч. 1, 1951. Стаття “Достижения археологической науки в РНР”.

5. Хв. Вовк: “Українське рибальство в Добруджі”. “Матеріали до українсько-руської етнології”. Львів. 1899, т. 1.

по інших місцях, — в Києві, в старій Рязані, в Новгороді, майже щороку дають нові й нові, стародавні слов'янські написи на пряслицях, на обмазці церковних мурів. З накопиченням цих матеріалів все більш та більш виявляються питання походження, розвитку та поширення старослов'янського кириличного письма, з якого виникло й наше сучасне письмо українське.

Проф. М. Міллер.

ЦЕРКОВНА ЕКОНОМІЯ.

Ось так окреслює Проф. Атенського Університету, Декан Богословського Відділу, Д-р Гамількар Алівізатос, постійний член Православної Богословської Комісії, слово Церковна Економія (взято з його книжки п. з. "І економія ката то канонікен дікеон тіс орфтодоксу екклесіас", вид. Астір, 1949 р. 142 стор.):

"Економія — це є припинення абсолютного й точного (ригористичного) застосування канонічних і церковних прав і приписів, або покликання на них просто зо зрозуміння існуючих обставин або кероване духом всещощення (індульгенція) з ініціятиви тих, що керують (управляють) Церквою, а також підо впливом милосердя й християнського духа, — виключно в певних обставинах і в тих справах, що торкаються церковної адміністрації, без зміни догматичних дефініцій.

Економія отже з огляду на це є пристосування до існуючих обставин, як би то не було, більш або менше відступленням від загальних канонічних Правил, які повинні регулювати церковне життя, для спасіння членів Церкви, які тим спасінням турбуються (клопочуться)".

Це подаємо на увагу тим, що говорять про канонічність чи неканонічність, але забувають, що Первоієрархові належить право т. зв. церковної економії.

Переклав Д. Мартиновський.

Українські меценати, — допоможіть "Нашій Культурі" подвоїтися розміром!

З ЕВРОПИ ДО АМЕРИКИ.

(Уривок із споминів).

...У 23-ій год. 12 червня 1948 р. сторожеві американські кораблі зустріли наш пароплав перед в'їздом до Ньюйоркської затоки. Вони подавали світляні сигнали й пускали ракети, що освітлювали шлях нам і іншим кораблям, які обережно пливли за нами. Ці пливаючі дороговкази, окрім світлової помочі, час од часу, квікали своїми сиренами, доброзичливо заохочуючи наш пароплав протувати за ними в темряву ночі.

"Ерніе Пиль" (назва пароплаву) ніби то нехотячи, чи соромлючись, повільно плив за ними через прибережні води, прямуючи до Ньюйоркської затоки. Дощ не вгавав. Опівночі підсів до нас лодман і попровадив корабель далі. Довкруги раз-у-раз блискали кольорові вогні інших суден.

Серед подорожніх запанував напружений, урочистий настрій. Відчувалося, що за дощем і темрявою ночі криється щось величне, досі невидане — ціль нашої подорожі...

Але Нью-Йорку все ще не було видно. Вже перейшло за північ. Потомлені чеканням, всі полягали спати. Тільки вперта горстка залишилася на покладі, чекаючи, під дощем, на перші вогні Нью-Йорку.

Нарешті, біля 1-ої год. вночі, на 13-те червня, проїхавши т. зв. "тіснину", ми опинилися між "передмістями" Нью-Йорку, Брукліном та Річмондом. Пароплав став на якорі й чекав до ранку, щоб в'їхати в глибокий порт. Отже, не побачивши нічого, й та вперта горстка пішла спати...

У п'ятій год. ранку подорожні вже позривалися. Я також вийшов на поклад. Пароплав стояв у глибокому й широкому т. зв. "Долішньому" порті, ближчому до океану. По обох сторонах порту виднілося місто. Воно складалося з нормально й різноманітно побудованих кам'яниць, чимало зелені, тощо. Хоч там і були кількаповерхові доми, проте ж вони не скидалися на реклямовані по всьому світі казкові американські хмаросяги.

Натомість кидався в вічі велетенський порт. Перед нами тяглися без-

конечні, вибігаючи з берега до води, пристані, з під'їздами-причалами з обох боків. Біля них височіли громадами різні комори, елеватори і т. ін. портові споруди. Над усім виростав ліс підйомних кранів...

Позаду нас лишився вузький вхід до порту, а за ним безмежний, аж по обрій, океан. Перед нами, в рацішній імлі, ховалася дальша т. зв. "горішня" — частина порту, що прилягала до міста. Довкола нас, у певній віддалі, стояли на котвиці вантажні й особові кораблі, було їх там біля 30-ти.

В міру того, як прояснювалося від туману й нові частини порту виразнішали перед нами, враження від величчя цього світового порту зростало...

У 7-й год. подали нам останній на пароплави сніданок. Потім ми чекали на портових урядників. В міжчасі порт почав оживати, все довкола заворушилося. Деякі кораблі, що наче б то спали досі на котвиці, прокинулись. Почали снувати буксири, ремонтні й вартові судна. Перед нами проїздили кілька разів, упоперек затоки, кораблі-пороми, перевозячи залізнодорожні вагони, самоходи й людей. Властиво, останніх ще не було видно з подвійної причини: раннього ранку й неділі. Гудків також не було чути. По березі Брукліну, біля якого не було пристанів, почали пробігали самоходи. Вода в затоці була спокійна. Туман все більше рідшав. З нього виринали дальші частини затоки з пристаннями по обох берегах і відногах.

Усе це робило враження якоїсь таємничої казки. Серед ранньої тиші, напів у тумані, на спокійній розлеглій воді, оточеній звідусіль величавими портовими спорудами, наче середньовічними замками, лежали насторожені потвори ХХ-го віку, — океанічні кораблі-велетні. Інші, — місцевого походження й чудернацьких форм — тихцем кружляли в різних напрямках, розбиваючи своїми сталевими грудьми хвилі затоки. Але при тому всьому ніде не було видно, ані чути жодної людської істоти. Відбувалася якась сиволічна, могутня містерія, що приводилася в рух

таємничими гномами, захованими в їхніх нутрах.

Серед таких спостережень та розважань непомітно під'їхав до нашого пароплаву маленький кораблик з урядовою комісією. Після того "Ерніе Пиль" рушив поволі вперед. Я почав був рахувати пристані, щоб зорієнтуватися у корабельній змістимості порту. Вони чисельними виступами в затоку проходили перед моїм зором. Коли я нарахував майже до сотні, затока розступилася, розділилася на кілька глибоких відног. Кількість берегів почала множитися в моїх очах, а біля них зазубини-пристані губилися десь в туманній далечині... Я покинув наївне рахування, й поглинав всією своєю істотою бодай те, що було в колі мого зору.

Ми почали заглиблюватися в одну з таких відног затоки. По лівій руці залишили за собою військовий порт, залізничні й т. інші пристані. Проїхали повз статую "Свободи" із смолоскипом у руці. Минули властиво русло р. Гудсона з всячим мостом ім. Вашингтона в глибині, й опинилися перед осередком Нью Йорку, що знаходиться на продовгастому, кам'янистому острові — Мангатані.

Перед нами об'явилася небувала й невидана ще досі ніде в історії людства панорама звертої лави кількадесятиповерхових кам'яниць в ясных приємних для ока барвах. Серед них численно стріляли своїми шпильями до неба, у всій своїй могутній красі, славнозвісні ньюйоркські хмаросяги.

Щоб уявити собі всю велич цієї маси кам'яниць, згадаймо, що Нью-Йорк складається нині майже з 700.000 домів. Вони вибудовані коштом понад 15 мільярдів дол. Новітня конструкція будинків почалася від 1889 р. завдяки технічно-будівельним удосконаленням. Ця техніка призвела до того, що серед маси мурованих (залізобетонних) "коробок", з пласкими дахами, знаходиться біля сотні т. зв. "хмаросягів". Хмаросягом вважається будинок, що має понад 30 поверхів. Вони скупчені переважно на тому ж Мангатані. Найвищий серед них, заввишки 1250 стіп (футів), має 104 поверхи. Колись об нього зачепився був заблуканий над міс-

том літак. З його шпиля, за ясної днини, видно на 90 ккм. довкруги.

Справді, новітній Вавилон-столиця й пуп землі! Але людей все ж таки й тут ми не бачили. Таємнича містерія порту, що стелився довкола нас, доповнилася з'явою хмаросягів, що поставно линули до неба!

Ми поволі під'їздили до пристані. Була год. 8.30 ранку. Нас покликали до Урядової Комісії, й я стратив можливість оглядати ці дива новітньої цивілізації. Після полагодження в'їздових формальностей, ми опинились біля 10-ої год., на особовій пристані Нью-Йорку. Приїхали!...

Лев Биковський.

ПРАЦЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В УКРАЇНІ.

Напрям сучасної наукової праці в Університетах в Україні добре знати з їхніх публікацій. Ось трохи цих праць з 1949 року. Висновки нехай робить сам читач.

"Киевский университет имени Т. Г. Шевченко": "Студенческие научные работы". Сборник VIII. Б. Л. Комановский: Творческие принципы В. В. Маяковского.

"Киевский педагогический институт имени А. М. Горького": "Научные Записки". Том VII. Л. Н. Вышеславский: Идеино-творческие позиции Маяковского периода первой сталинской пятилетки. — Д. М. Йофанов: Франко о Лермонтове. Автор твердить, ніби Франко "органически связан с русской культурой (!), воспитан на передовой русской литературе". Тут же стаття П. Волинського українською мовою: "І. П. Котляревський і російська література".

"Днепропетровский университет": "Научные записки". Том XXXV. Л. Д. Иванов: М. Коцюбинский и русская классическая литература". Автор навчає, буцім то "научное изучение истории украинской литературы, в частности творчество Коцюбинского, невозможно вне постоянного учета органического единства украинского и русского литературного процесса" (ст. 75).

Львівський Університет офіційно зветься: "Львовский Государственный университет им. Ив. Фран-

ка", він видає свій науковий журнал: "Вопросы славянского языкознания". Ось остання його "книга вторая", Львов, 1949, 253 ст.. Це на окладці, а далі йде два заголовки, — український і російський. В журналі вміщено 10 статей, — 5 мовою російською й 5 українською.

Ось зміст ("содержание") цієї книги: В. И. Борковский: Синтаксис древнерусских грамот, ст. 5-102. — І. Свенціцкий: Питання про автентичність договорів Русі з Греками в X віці, ст. 103-122. — Він же: Мова Галицько-Волинського літопису, ст. 123-136. — В. В. Бродская: Наблюдения над языком и стилем ранних произведений И. А. Гончарова, ст. 137-168. — Е. В. Кротевич: Синтаксические отношения между словами и способы их выражения в русском и украинском языке, ст. 169-190. — И. Г. Чередиченко: Подчинительные союзы в системе простого предложения, ст. 191-198. — Він же: Синтаксичні явища закарпатських українських говорів, ст. 199-208. — І. І. Ковалик: Структурні типи многократних дієслів в українській мові в порівнянні з іншими слов'янськими мовами, ст. 209-228. — Г. Ф. Шило: Явище протези в слов'янських мовах, ст. 229-248. — М. Д. Мальцев: К вопросу о способах объективного распознавания звуков русской литературной речи, ст. 249-253.

МЕЦЕНАТИ ТА ПРИЯТЕЛІ "НАШОЇ КУЛЬТУРИ".

Стара Україна справедливо пишалася своїм щедрим меценатством, — усе знаходилися добродії, що скоро відгукувалися на кожне добре діло й спішили зо своєю допомогою. І всі наші школи, всі наші автори корисних книг завжди знаходили своїх щедрих жертводавців.

Чи тепер вони перевелися в нас тут, у Канаді та в ЗША? Чи ми всі не працюємо для поширення нашої культури?

Ні, — меценати серед українців не перевелися, — вони завжди спішать на кожне добре діло. Поспішать вони зо своєю допомогою й нам, у нашій шляхетній бажанні сіяти знання про

українську культуру широким верст-
вам українським!

Ми прагнемо побільшити нашого
місячника, а це зможемо зробити
тільки при Вашій щедрій допомозі,
українські меценати! Поспішіть же на
добре діло!

Ми звертаємося також і до всіх на-
ших Передплатників та Прихильни-
ків: **приєднайте нам хоч по одному
новому Передплатникові!** Нам це
конче потрібне, бо ми хочемо побіль-
шити свій журнал.

Глибоко віримо, що ви всі нам це
зробите, і наперед складаємо сердеч-
ну подяку всім своїм Меценатам та
всім Прихильникам.

Видавництво "Наша Культура".

РЕЦЕНЗІЇ.

Л. Іскра: Сваесабливасці беларускае мо-
вы у параунаанні до суседніх славянських мо-
вау. Выданье "Моладзі". Парыж, 1951. 1-19.

Це невеличкий циклоstileвого друку на-
рис, що має на меті, як сказано у Вступних
увагах, "коротко, ясно й переконливо" по-
казати те, що "ставить білоруську мову в
ряди рівноправних мов світу". Завдання дуж-
е широке, але в дійсності особливості біло-
руської мови автор розглядає тільки в по-
рівнянні з трьома сусідніми мовами: україн-
ською, російською й польською. Причём, ці
особливості він розглядає тільки з фонети-
ки, морфології й лексики. Чомусь зовсім
обійдено синтаксис, яка, до речі, дуже збли-
жує білоруську мову з українською.

Впадають у вічі деякі разючі неточності,
зокрема щодо української мови. Насампе-
ред (а це найголовніше) автор допускаєть-
ся принципової помилки, не беручи до уваги
сучасної української літературної мо-
ви, а користуючись тільки прикладами з за-
хідноукраїнських говорів. В наслідок цього
у читача створюється невірне уявлення про
українську мову. Ось, напр., він порівнює
форми прикметника "добрий". В називному
множини українську форму він отожднює
з російською формою за сучасним правопи-
сом (добрие), а російську форму подає за
дореволюційним правописом (добрыя) ст. 7.

Особливо багато неточностей автор допускає
в галузі лексики. Багатьом українським
словом він надає штучні форми,
цим тенденційно підсилюючи більшу відок-
ремність білоруської мови від українсь-
кої. Наприклад: білор. обличчя — укр.

лице, тоді як українська мова теж має
слово "обличчя". Або ще (в дужках ставимо
правильні форми): білор. аблыжны — укр.
оганбляючий (треба: брехливий), адлега —
відліга (треба: відлига), абычий — чий
будь (треба: абичий) та ін.

Автор штучно віддаляє українські слова
від білоруських, наближаючи їх до російсь-
ких: рос. в і д е т ь — укр. в и д і т и — біл.
бачыць. В українській літературній мові так
само є "бачити", слово "видіти" належить
до західноукраїнських говорів. Ще прик-
лади: картофель — картофлі (треба: карто-
пля) — бульба (але й україн. місцеве теж
"бульба"), стыдига (неправильно, треба:
стыдиться) — стидатися — саромяцца (але
й українська мова так само має "сороми-
тись"), родители — родичі — бацькі (але
по-українському правильно буде тільки
"батьки"; слово "родич" — місцеве, галиць-
ке та ін.

Вражає місцями нефахове використання
деяких історичних фактів. Щоб підсилити
доказ відокремності білоруської мови, ав-
тор бере за приклад праслов'янську групу *tj
в слові svētja, що немов би в білоруській
мові дало цілком відмінний рефлекс "чк"
(свечка) Поперше, в російській мові існу-
ють обидві форми: свеча і свечка. Подру-
ге, давня група *tj в усіх східнослов'янсь-
ких мовах (а між ними і в білоруській) да-
ла рефлекс ч. Група "чк" — то пізнішого
творення форма з суфіксом к, властива всім
східнослов'янським мовам.

Впливає такий загальний висновок, що
праця Л. Іскри не відповідає науковим ви-
могам, і вимагає до себе суворого критично-
го підходу.

Проф. П. Ковалів.

ЧИТАЧІ ПРО "НАШУ КУЛЬТУРУ".

Перше число "Нашої Культури" справляє
дуже гарне враження, щодо наукового спря-
мування. Рецензії, хроніка, огляди тощо бу-
дуть гарною науковою прикрасою журналу,
а його популярність матиме масового чита-
ча. Було б добре, щоб час-від-часу подава-
ти загальні огляди, що робиться взагалі в
культурному світі. 20. XI. 1951 р. Проф. П.
Ковалів.

Сердечно дякую за "Нашу Культуру" Ду-
маю, це видання посідатиме почесне місце
тут, на американському континенті. 21. XI.
1951 р. Торонто. Проф. Ст. Килімінник.

Від усієї душі та широго серця бажаю
"Нашій Культурі" найкращого успіху. 2. XI.
1951. Мюнхен. Проф. М. Міллер.

(Продовження зо ст. 3-4).

си Київської Русі, тощо. Проф. В. Шугаєвський.

Проф. Вадим Щербаківський, український археолог, переїхав на життя й працю до Лондону, до Англії.

Проф. П. Ковалів викінчує працю: "Християнство й цивілізація".

Проф. Б. Жук віддав до друку свою працю: "Хрести та образки Велико-Князівської доби".

Проф. д-р Єрвін Кошмідер приступив уже до друку слов'янського Ірмологіона, на що кошти дала німецька Академія Наук.

Збірник на честь проф. Дільса, відомого мовознавця, видає Інститут Східної Європи.

Розкопки над Дністром і Прутом. Київські археологи провадять розкопки над Дністром і Прутом. Уже відкопано кілька городищ і слов'янських осель з IX — XII ст.

Нові видання. Видавництво Івана Тиктора в Вінніпегу приступило до видання двох великих праць: Історія української культури та Історія українського війська. Перше видання цих праць вийшло було у Львові.

У Совегах немає волі релігії. Тимчасовий Бритійський амбасадор до Москви, П. Дейвид Келлі, у своїй промові в Лондоні підкреслив, що більшовицькі балачки про волю релігії в Совегах зовсім незгідні з правдою. З тактичних оглядів советський уряд пішов на деякі уступки Православній Церкві. У самій Москві відкрито принаймше сорок православних церков, але священикам не вільно вчити релігії, ані займатися релігійними справами поза церквою. Інші релігії советська влада переслідує.

Населення світу. Статистичне Бюро Об'єднаних Націй повідомляє, що, згідно з його інформаціями, населення світу в половині минулого року зросло до числа 2,400,000,000 осіб. З того на поодинокі континенти припадає: Африка — 198,000,000; Північна Америка — 216,300,000; Південна Америка — 111,400,000; Азія (за виїмком Советського Союзу) — 1,272,000,000; Європа — (без Совет-

ського Союзу) — 396,000,000; Океанія — 12,900,000; Советський Союз — 193,000,000 осіб.

На Фонд "Нашої Культури" зложили: О. Горохівський 7.50 дол., Шидловський 2 д., Поташник 1.50 д., В. Зарубій 1 д., Роз. Ковальчук 0.55 д. Сердечна їм подяка!

НОВІ КНИЖКИ.

Просимо українські Видавництва прислати нашій Редакції всі свої видання на рецензію.

С. Ледянський: Брат твій Каїн. П'ять оповідань з-під Советського життя в Україні. Філадельфія, 1951 р. 152 ст. Оповідання написані сильно й культурно.

Літературна Бібліотека. Видавництво Миколи Денисюка в Буенос-Айресі в Аргентині: Юрій Тис: Симфонія землі, оповідання. 1951 р. 128 ст. — Окс. Драгоманова: По той бік світу, 1951 р. 155 ст. — Ан. Галаган: Пахощі, збірка оповідань. 1951 р. 128 ст.

Микола Зеров: Catalapton. Збірка поезій. Видання "Киева" в Філадельфії, 1951 р. 80 ст.

Русско-українские літературные связи. Збірник статей. Москва, 1951 р. 188 ст.

Проф. д-р. М. Міллер: Могила князя Святослава, 1951 р. 15 ст. Видання "Центру Культури й Освіти" в Вінніпегу.

В. Січинський: Пам'ятки української архітектури, I. Філадельфія, 1951 р. 64 ст.

Проф. П. Ковалів: Наголос в українській літературній мові. Нью-Йорк, 1952 р. ст. 32.

о. А. Мельник: Ісус Христос у світлі історичних фактів і документів. Філадельфія, 1951 р. 16 ст.

Монтреал. 25 літ Української Православної Церкви св. Софії в Монтреалі. 1951 р. 112 ст. Збірка статей та малюнків.

Е. Кошмідер: Граматична прозаїчна рима в церковнослов'янських молитвах. Мюнхен, 1951 р. 9 ст.

В. І. Кайе-Кисілевський: Слов'янські групи в Канаді. Вінніпег, 1951 р. 32 ст.

Зміст 3 (168) числа за січень 1952 р. науково-популярного місячника "Наша Культура": М. Іларіон: Інфляція Людини. — Проф. Н. Полонська-Василенко: Велика княгиня українська, свята Ольга. — Проф. М. Міллер: Нові знахідки найдавнішого кириличного письма. — Проф. Д. Мартиновський: Церковна економія. — Инж. Л. Биковський: З Європи до Америки. — Праця університетів в Україні. — Меценати та приятелі "Нашої Культури". — Рецензії Проф. П. Ковалева. — Читачі про "Нашу Культуру". — Хроніка нашого культурного життя. — Нові книжки. — Вихідний лист Острівської Біблії 1581 р. — Річна передплата \$2.50 Адреса: "Nasha Kultura", 804 Magnus Ave., Winnipeg, Man., Canada.

